

TUN SAKARAN DANDAI

Membina Jati Diri Dalam Perjuangan Politik

**Wawancara dan susunan oleh
Hamzah Amir
Chacho Bulah**

TENTANG PENULIS

Datuk Dr. Hamzah bin Amir dilahirkan di Semporna, Sabah pada 21 Jun 1951. Beliau mendapat pendidikan awal sekolah Inggeris di Semporna dan di Kota Kinabalu. Selepas tamat persekolahan di Sabah College pada tahun 1972, beliau melanjutkan pelajaran ke United Kingdom pada tahun 1973 dan memperoleh Ijazah Sarjana Muda Sains peringkat Keupujian B.Sc (Hons.) dari University of Portsmouth (U.K.) pada tahun 1978. Melanjutkan ke peringkat Ijazah Sarjana Pentadbiran Perniagaan (MBA) di Universiti Aston, Birmingham, U.K. pada tahun 1982. Kemudian ke peringkat Ijazah Doktor Falsafah (Ph.D). Beliau memperoleh Ijazah tersebut daripada U.K. pada tahun 2003.

Beliau mula berkhidmat dengan Perkhidmatan Awam Negeri Sabah pada tahun 1978 dan menceburi bidang penulisan dan penerbitan pada tahun 2002. Karya pertama yang telah dihasilkan oleh beliau adalah merupakan sebuah buku berjudul, *The Management of Local Council* dan selepas itu menyusul buku kedua, iaitu *Jabatan Cetak Kerajaan, Sejarah dan Memografi (1881-2006)*. Sebagai tanda penghargaan atas perkhidmatan dan bakti dalam kerajaan, beliau telah dianugerahkan Darjah dan Bintang Kebesaran Negeri dan Negara; iaitu Ahli Mangku Negara (A.M.N.) oleh Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong pada tahun 1996, Panglima Gemilang Darjah Kinabalu (P.G.D.K.) pada tahun 1999 yang membawa gelaran Datuk, Ahli Darjah Kinabalu (A.D.K.) pada tahun 1994 dan dilantik Jaksa Pemandai (Justice of The Peace) pada tahun 2001 oleh Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah.

TUN SAKARAN DANDAI

Membina Jati Diri Dalam Perjuangan Politik

Y.A. Timbalan Perdana Menteri.

Mudah Mudahan YAB Datuk

Seri sentiasa di berkat

Allah S.W.T. dalam memimpin
Negeri dan Bangsa ke merca
Kajayaan. Wassalam.

16-8-2007,

Pewawancara dan Penyusun

Hamzah Amir,
Chacho Bulah

PUSTAKA PERDANA

1012323

Cetakan Pertama 2007

© Hamzah Amir

Chacho Bulah

Hak Cipta Terpelihara. Tidak dibenarkan mengeluarkan ulang mana-mana bahagian artikel, ilustrasi dan isi kandungan buku ini dalam apa jua bentuk atau apa cara pun sama ada secara elektronik, fotokopi, mekanik, rakaman atau cara lain sebelum mendapat izin bertulis daripada penerbit.

Perpustakaan Negara Malaysia Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Hamzah Hj. Amir, Datuk, 1951-

Tun Sakaran Dandai : membina jati diri dalam perjuangan politik /
pewawancara dan penyusun Hamzah Amir, Chacho Bulah.

ISBN 978-983-43360-1-1

1. Sakaran Dandai, Tun, 1930-. 2. Politicians--Biography--Sabah--Biography.

3. Cabinet officers--Sabah--Biography. 4. Sabah--Politics and government.

I, Chacho Bulah. II. Judul.

923.259521

Editor

Noorzanani Hj. Kata

e-mail: nani_k@dbp.gov.my

Penerbit

Jabatan Cetak Kerajaan

Km 4, Jalan Tuaran,
88554 Kota Kinabalu.

Dicetak oleh

Jabatan Cetak Kerajaan

Km 4, Jalan Tuaran,
88554 Kota Kinabalu.

**Dedikasi untuk Ibu Bapa Kami
Al-Fatihah**

Buku Tun Sakaran Dandai ini memaparkan rakaman kehidupan Tun; seorang negarawan yang banyak mencurahkan baktinya kepada rakyat bermula dari peringkat bawahan sehinggalah ke peringkat yang tertinggi dalam pentadbiran kerajaan negeri Sabah.

TUN SAKARAN DANDAI

- 15 Apr. 1930 - Lahir.
- 1937 - 1941 - Sekolah Melayu Semporna.
- 1942 - 1945 - Belajar dalam persekolahan Jepun.
- 1945 - *Government Vernacular School*, Semporna.
- 31 Ogos 1948 - Kerani Anak Negeri (*Native Clerk*), Pejabat Daerah Semporna.
- 1950 - an - Bertugas di Pulau Tambisan, Sandakan.
- 1958 - Pejabat Daerah Tuaran (Pejabat Tanah).
- Awal 1959 - Pemangku Kerani Besar, Semporna.
- Awal 1960 - Ketua Anak Negeri Semporna.
- 1962 - 1967 - Ketua Daerah Semporna.
- 1962 - 1963 - Menyertai Rundingan Pembentukan Persekutuan Malaysia.
- 1964 - 1967 - Ketua Pemuda USNO, Bahagian Semporna.
- 1967 - Bersara daripada Perkhidmatan Awam.
- 1967 - 1994 - Ahli Dewan Undangan Negeri, Semporna.
- 1971 - Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan Sabah.
- 1974 - 1976 - Menteri Pertanian dan Perikanan.
- 1978 - 1990 - Ahli Parlimen Kawasan Silam.
- Jul. 1984 - Timbalan Presiden USNO.
- 1990 - 1994 - Memegang portfolio Kabinet Persekutuan: Menteri Tanah dan Pembangunan Koperasi.
- 1991 - Ketua Penaja UMNO, mengetuai Bahagian Semporna.
- 17 Mei 1994 - Ketua Menteri Sabah.
- 27 Dis. 1994 - Meletak jawatan Ketua Menteri Sabah.
- 1 Jan. 1995 - Yang di-Pertua Negeri Sabah Kelapan.
- 31 Dis. 2002
- 31 Dis. 2002 hingga kini - Yang Dipertua USIA.

PERUTUSAN

Pertamanya, saya merakamkan setinggi-tinggi ucapan syabas dan tahniah kepada Jabatan Cetak Kerajaan Negeri Sabah bersama Jabatan Muzium Negeri Sabah atas usaha murni menerbitkan buku *“Tun Sakaran Dandai - Membina Jati Diri Dalam Perjuangan Politik”*. Saya menyifatkan penerbitan buku ini sebagai satu inisiatif yang amat baik dan sememangnya dialu-alukan. Pelancaran buku ini pula bertepatan pada masanya, terutama sebagai pengisian untuk sambutan kemerdekaan negara kita Malaysia yang ke-50 pada tahun ini.

Buku yang banyak memaparkan mengenai jati diri bingkisan perjuangan dan riwayat hidup Tun Sakaran Dandai yang melibatkan diri dan mewarnai sejarah politik negeri Sabah ini merupakan sebuah karya yang amat signifikan. Kisah perjuangan politik serta budaya kepimpinan diri yang telah ditampilkan oleh seorang negarawan dalam buku ini telah mengangkat buku ini sebagai sumber bahan rujukan sejarah politik yang penting. Buku ini mempunyai nilai-nilai tersohor mengenai ilmu kepimpinan diri yang telah ditonjolkan oleh seorang tokoh politik utama negeri Sabah yang telah banyak menabur jasa bakti kepada negeri ini khususnya dan negara kita Malaysia amnya.

Dengan penerbitannya, buku ini berperanan dalam menyumbang ke arah memperkayakan lagi khazanah rujukan buku sejarah politik negeri Sabah. Mudah-mudahan segala usaha kita memartabatkan khazanah ilmu khususnya dalam aspek sejarah politik ini akan berupaya menjulang kita menjadi bangsa Malaysia yang berjaya.

(Datuk Seri Musa Haji Aman)
Ketua Menteri Sabah

PRAKATA

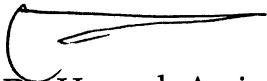
Saya mengucapkan syukur ke hadrat Allah SWT kerana dengan inayah-Nya jua buku yang berjudul Tun Sakaran Dandai Membina Jati Diri Dalam Perjuangan Politik, dapat disiapkan dalam tempoh yang agak singkat iaitu enam bulan. Sepanjang tempoh tersebut pelbagai cabaran telah dihadapi dalam memperoleh maklumat yang diperlukan untuk menghasilkan dokumen yang tepat supaya butiran dan maklumat dalam dokumen ini dapat bermanfaat kepada para pembaca, penyelidik serta sarjana dan generasi akan datang yang cintakan tanah air, negeri Sabah khasnya dan negara Malaysia amnya. Maklumat dalam dokumen ini telah diperolehi daripada beberapa buah buku rujukan yang tersenarai dalam akhir muka surat buku ini.

Buku ini telah ditulis dengan 'input' daripada Yang Amat Berbahagia Tun Sakaran Dandai sendiri, yang telah memberi makna kepada penghasilan buku ini. Dalam penulisan buku ini fakta sejarah adalah merupakan perkara yang perlu diberi perhatian dari segi ketepatannya supaya buku ini benar-benar memberi manfaat dan menjadi sumber rujukan kepada para penyelidik dan individual yang berminat untuk mendalami pengetahuan mengenai jati diri tokoh negarawan ini.

Buku Tun Sakaran Dandai Membina Jati Diri Dalam Perjuangan Politik memaparkan detik-detik penting yang disulami liku-liku hidup seorang tokoh negarawan dalam perjuangan membela nasib masyarakatnya, khasnya di Sabah dan Malaysia amnya. Pendedahan dalam empat era; Syarikat Berpiagam Borneo Utara, British Crown Colony, Perang Dunia Kedua dan Era Merdeka telah memberi

landasan yang kukuh dalam membina jati diri tokoh negarawan ini dalam mengharungi perjuangan politik terutama dalam tempoh tahun 1960 hingga 1994.

Saya juga mengambil kesempatan untuk merakamkan ucapan terima kasih kepada Jabatan dan Agensi Kerajaan yang menghulurkan bantuan kepada kami berdua dalam bentuk penyediaan bahan-bahan atau butiran dan dokumen. Tanpa adanya kerjasama daripada Jabatan-Jabatan Kerajaan khususnya Jabatan Ketua Menteri Sabah, Arkib Negeri Sabah, Muzium Negeri Sabah dan Perpustakaan Negeri Sabah, buku ini tidak mungkin dapat disiapkan. Saya juga mengucapkan terima kasih kepada Puan Noorzanani Haji Kata yang telah berusaha untuk mengedit manuskrip ini.

Datuk Dr. Hamzah Amir, B.Sc (Hons.), Ph.D., J.P.
Pengarah (Pencetak Kerajaan Sabah)
Jabatan Cetak Kerajaan Sabah

KANDUNGAN

PERUTUSAN	vi
PRAKATA	vii
KANDUNGAN	ix
SINGKATAN	xiii
1. PENDAHULUAN							
Semporna	1
Latar Belakang Keluarga: Keturunan Ayah Saya	5
Pertemuan Jodoh antara Ibu dan Ayah Saya	8
2. ZAMAN KANAK-KANAK, ZAMAN PERSEKOLAHAN DAN ZAMAN REMAJA							
Kenangan Semasa Kecil	11
Persekolahan "Vernacular School"	15
Zaman Penjajahan Jepun	20
Penangkapan dan Penindasan Tentera Jepun Terhadap Penduduk Tempatan	25
Selepas Perang Dunia Kedua	31
Pendidikan Sekolah Agama	36
3. PERKHIDMATAN PADA ZAMAN PENJAJAHAN							
Pengalaman Kerja di bawah Pentadbiran British	39
Pertemuan Secara Bersemuka dengan Gabenor British; Sir Rolland Turnbull	46

KANDUNGAN - (samb.)

Pengalaman Kerja di Luar Daerah Semporna	49
Pembangunan Daerah Semporna Melalui Penerokaan Tanah Rancangan Penempatan	54
Pelantikan sebagai Ketua Anak Negeri Perkhidmatan pada Ambang Merdeka Bertemu Jodoh	57
Peristiwa Sedih Kehilangan Isteri ...	61
Pertemuan Jodoh Kali Kedua	63
Peristiwa Sedih Kehilangan Isteri ...	65
Pertemuan Jodoh Kali Kedua	67
4. PENGLIBATAN DALAM POLITIK (1957-1976)	
Penubuhan Malaysia	69
Pelayaran di Laut dan Pengalaman berada di dalam Kapal Luat M.B. Marudu	71
Pengalaman Pertama Berada di Singapura	76
Lawatan ke negeri Johor	80
Lawatan Rombongan Ketua Anak Negeri ke Malaya	81
Mengimbau Perjuangan ke arah Kemerdekaan negeri Sabah (Borneo Utara) dalam Era Awal Tahun 1960-an	85
Tun Datu Mustapha dan Penubuhan Parti USNO	92

KANDUNGAN - (samb.)

Kemelut Pembentukan Negara Malaysia:	
Reaksi Negara-Negara Jiran	97
Konfrontasi dengan Indonesia	105
5. KEMELUT POLITIK (1975-1990)	
Menyelusuri Ranjau dalam Perjuangan	107
Kemelut Perjuangan Politik Parti USNO:	
Permulaan Era Kejatuhan Parti USNO	110
Pengajaran daripada Pengalaman dalam Perjuangan Politik:	
Parti USNO selaku Parti Pemerintah dan Parti Pembangkang	115
Antara Tanggungjawab Terhadap Keluarga, Parti Pembangkang yang dipimpin dan kepada Rakyat selaku Wakil Rakyat	119
Menangani masalah keluarga	120
Tanggungjawab sebagai Wakil Rakyat Parti Pembangkang dan sebagai Timbalan Presiden USNO	123
6. ERA KEJAYAAN POLITIK (1990-1995)	
Kemasukan UMNO ke Sabah	127
Pelantikan sebagai Menteri Persekutuan	131
Senario Pilihan Raya Dewan Undangan Negeri Sabah 1994	138
Pelantikan sebagai Ketua Menteri Sabah	142

KANDUNGAN - (samb.)

7. DI PUNCAK KEJAYAAN

Pelantikan sebagai Tuan Yang Terutama
Yang di-Pertua Negeri Sabah 149

Pelantikan sebagai Yang Dipertua
USIA dan Penglibatan dalam Aktiviti
Keagamaan 158

Yayasan Sabdi 165

8. SUDUT PANDANGAN

Harapan dan Aspirasi 171

Perspektif Ekonomi 174

Perspektif Sosial 177

Belia Gemilang, Negara Terbilang ... 185

Pendidikan 187

Perspektif Politik 191

Keselamatan Negara 194

INDEKS NAMA 196

INDEKS SUBJEK 201

BIBLIOGRAFI 203

BIODATA PENULIS 207

SINGKATAN

AGAB	- Angkatan Gaya Baru
BUNAP	- Borneo Utara National Party
CPA	- Commonwealth Parliamentary Association
DUN	- Dewan Undangan Negeri
FELCRA	- Federal Land Consolidation and Rehabilitation Authority
IT	- Information Technology
JAKIM	- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia
JHEAINS	- Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah
MAPHILINDO	- Malaya, Filipina, Indonesia
MCA	- Malaysian Chinese Association
MIC	- Malaysian Indian Congress
MUIS	- Majlis Ugama Islam Sabah
NGO	- Non-Governmental Organization
OKK	- Orang Kaya-Kaya
O.S.C.	- Overseas School Certificate
PBB	- Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
PBS	- Parti Bersatu Sabah
SANAP	- Sabah National Party
SCA	- Sabah Chinese Association
SIC	- Sabah Indian Congress
SUPP	- Sarawak United People's Party
TYT	- Tuan Yang Terutama
UiTM	- Universiti Teknologi Mara
UNKO	- United National Kadazan Organisation
UMNO	- United Malays National Organization
UMS	- Universiti Malaysia Sabah
USIA	- United Sabah Islamic Association/ Pertubuhan Agama Islam Sabah
USNO	- United Sabah National Organisation
YAB	- Yang Amat Berhormat
YB	- Yang Berhormat

BAB 1

PENDAHULUAN

SEMPORNA, asalnya dikenali dengan nama “Tong Talun”. Dalam suku kaum Bajau Semporna, ia bermaksud kawasan “Di Hujung Hutan”. Daerah ini berbentuk sebuah semenanjung yang terletak di bahagian selatan negeri Sabah. Dahulunya, daerah ini begitu sepi. Ia agak pemalu. Ia tidak terdedah dengan aktiviti pelancongan. Ia tidak dikenali oleh dunia luar. Ia begitu terpinggir oleh arus pembangunan yang amat panjang. Di daerah inilah asal usulnya keluarga saya. Di daerah ini jugalah saya letakkan jiwa saya. Saya mengabdikan diri saya sepenuhnya kepada daerah ini kerana kecintaan saya yang amat mendalam terhadap daerah ini. Sejak dahulu lagi, saya menganggap daerah Semporna adalah sinonim dengan namanya. Ia ibarat sebutir permata. Keindahan dan kesempurnaan permata itulah yang amat saya hargai. Semasa saya menjadi ahli politik (wakil rakyat) parti pembangkang

Tun Sakaran Dandai seorang Veteran UMNO yang tidak asing di Malaysia, menaiki tangga kerjaya bermula sebagai Kerani Anak Negeri dan Ketua Anak Negeri di zaman British Crown Colony hingga ke kemuncak sebagai Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah Ke-VIII. Menyertai Kabinet Negeri di bawah Tun Datu Mustapha bin Datu Harun pada tahun 1970-an dan Kabinet Persekutuan pada 1990-an di bawah Tun Dr. Mahathir Mohamad Perdana Menteri Malaysia, dan menjawat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan Sabah dan Menteri Pertanian Sabah, Menteri Tanah dan Pembangunan Koperasi Malaysia dan Ketua Menteri Sabah.

Tun Sakaran bin Dandai merupakan pelopor dalam pengembangan politik UMNO di Sabah. Yang Dipertua USIA dan Aktivis Sosial dan masih bergiat dalam NGO hingga hari ini. Tun merupakan salah seorang pengasas kemerdekaan Sabah, berwawasan dan berpandangan jauh.

Dicetak di:
Jabatan Cetak Kerajaan
Km 4, Jalan Tuaran,
88554 Kota Kinabalu.

ISBN 978-983-43360-1-1

9 789834 336011